

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל צה יבלחט"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

גט פשוט פרק עשירי בבא בתרא

קסג.

עין משפט גר מצוה

יד א מיי פכ"ו מהל' מלוה
ולוה ל' ד סמנ עשין
נד טושיע ח"מ פי מה
עמק ט:
בו ב מיי ש טושיע שס
סמ"ח:
בו ג מיי ש טושיע שס
עמק ט:
יד ד מיי שס הל' ו ומנ
שס טושיע שס ס' מו
עמק ט:
יה ה מיי שס הל' ד ומנ
שס טושיע ח"מ פי מה
עמק ט:
יג ו מיי שס הל' ו ומנ
שס טושיע ח"מ פי מו
עמק ט:

רבינו גרשום

למטה משיטה שנה ג' (המשך)
הנפשי אלא אלא אלא אלא
לפי שצוהו של למידי הוא
משך אחר ברעיה דכי ולא
מתחת ברעיה: כגון ברוך
בן לוי בשיטה אחת היינו
שיטה אחת וכו' אורין משך
היה למעלה דהשטח מצי
מויף ומשום לו ספול:
אמר רב לא שנו אס
הרחיק העדים מן הכתב
בין לוי בשיטה אחת: אלא בין
עדים לשטר: דהשטח איכא
הרואה ומצי מויף וביין
עדתי חתימי מלמטה אחי
ובכי שלא כדון: אכלת
אשכ הרווחה בין חתימת
הכתב לאשרתא: שאם
היה למטה כגוילין אשאי
קיום בית דין שטרא דקא
נפק לקדמא אשוריהו
וקיימוהו אפי' נמצא מי
שנהיה בין עדי אשורא
שיעור ד' או ה' שיש
לשטר: מאי שנו בין עדי
כשר: שיעור ב' שיעין
דפסול דילמא מויף וכתב:
בין עדי לשיטרא וביין מכח
אוחו קיום בית דין של
מטה דמשמע דקיימו כל
חלקים הכי כשר דאוחו
השטח שבין העדים לאשרת
דמשטש ליה מטשטשו
כדור בריי שאין יכול לכתוב
כדור לוי שום שיה:
ומקשי בין עדים פסול:
אמאי בין שיעין פסול את
מצי מטייל ליה לאוחו:
חלק בריי דאוחו יכול לויף
באוחו מקום כלום: ומשני
אי מטייל ליה בריי בין כתב
לעדים אמרי אביי עדים
אשורא חתימי אלא אהורא
לנו כתב בשטר פלוני אמרי
אם כתב וחתמו פלוני
שאני חיוב לו מה וכתבו
בין שאני שיעין פסול את
עדי השטר דאיכא למימי
פסול אשורא שלום חתימי
ולאו אוחו מנה הכא נמי
איכא למימר עדים לאו
אשור חתימי אלא אהורא
טיטא ופסול ומשום הכי
לא מטיילין ליה: ומקשי
בין עדים לאשרת נמי אמאי
מצי לטייל את איכא נמי
למימר ב' דינא אשורא הוא
דחתימי ולא קיימו שאר
השטר: ומשני דאוי עדים
למימר דמצי גבי עדים
דיש מהם עדי הארץ ולא
דייק חתימי אשורא ואפי'
אשורא אבל גבי ב' דינא
ליכא למימר הכי דאחינו
אשורא אשורא כולם לא
חתימי אלא אשורא של שטר
קיימי וחתמו ומשום הכי
מצי לשרי אפי' טובא
ובכח דמטיילין ליה: ומקשי
רבנא אמאי אביי מצי לשרי
בין עדים לאשרת אפי'
טובא אפי' דמטיילין ליה
וליהושע דלמא מויף בצעצע
השטר שם העדים ושירי ליה
השטר שם העדים ושירי ליה

בתחלה כשר דלאמריין לכבוד חתמו אבל אי חתימי כסוף פסול
ואין נראה לר"מ דלמחר בהמצוא חתימי (גיטין דף י"ג וס) למאן דלמחר
שנים משום עדים וכולם משום תנאי (ו) ולכן נמצא כסוף אחד מהם
קרוז או פסול כשר אבל אי חתימי בתחלה קרוז או פסול אמרי לה
פסול אמרי לה כשר מאן דלמחר
פסול דלמחר לאחופי בשאר שטרות
דעלמא (ס) ולא יאמרו משום תנאי
חתמו כיון שפוליס חתמו לתחלה
אלמא אפילו למאן דמשיב כסוף
פסול לתחלה (ו) [וא"כ הכא] בין
בתחלה בין כסוף כשר וראשונים
דגסן רבינו מנחם לאו דוקא אלא
כל שכן כשר אפי' שאיר פסול וא"כ
א"כ אמרי כשר (ו) ולא אתי לאחופי
דקיום שטרות דעלמא כדחתם וי"ל
התם מדרבנן דפסלי בתחלה
משום דעדי הגט אין חותמין אלא
זה בפני זה ואי חתימי בתחלה קרוז
או פסול יאמרו איך העדים
העומדים שם קרוזים לשם עדות
חתמו שיכולים לתמוס בתחלה אותם
עדים כשרים שהיו שם וחתמו קרוזים
ואתי לאכשורי קרוזים אבל כסוף
יאמרו ב' לשם עדים ואיך משום
(ו) תנאים אבל כשר שטרות שחתמין
זה שלא כשר זה אם נמצא פסול
בתחלה כשר דלא אתי לאכשורי בעלמא
שיעורו שלא לשם עדות חתמו אלא
כמו שזכרנו החתימו וזכרנו שחתמו
אלו הראשונים לא מלאו את חתימי
אחרי כן וקשה לו ר"י לא כי אמרי
כשרים כשנמצאו כסוף הא לאמריין
לקמן כל כי האי גוונא אין מקיימין
מעדים שלמטה (ו) מכלל דבעלמא
אין מקיימין אלא מעדים שלמטה וא"כ
השטר יאמרו קרוז או פסול כשר
וחזר ר"מ ואין מכשיב כי אם בתחלה ולא כסוף מפני שקיום
השטר כסוף דפסיק רב יהודאי אבל קשה מגט קרח (גיטין
דף פג.) שאנו מכשיבין בין בתחלה בין כסוף וי"ל דשאי תמוס דמכל
מלתא מקיימין ולא סגי בקיומא דהכא כדמפרש התם אבל בפשוטים
שאנו מקיימין משלמטה כשרי פסול לכסוף:
שי"בא אחת יא"א חו"א. (ו) אי מויף ביה וכתב ביה שני שיעין
דקות איכא ניכר שהו מויף שהן שני שיעין דקות
משאר השטר ועוד דלא אויל לגבי ספרא לכתוב כתיבה דקה ואפילו
אי בעי גיזי ליה ויש מפרשים שיטה אחת בלא אורה למאי חויל
אין יכול לכתוב צה כלום ואמאי אלטרין למימר הרחיק שיטה (ס)
כשר אבל לא צרי למיפרך שני שיעין למאי חוין לטובא חוין
לכתוב זו שיטה אחת וימנע דלמדן משיטה אחרונה דקה דלמחר
לעיל אין למדן היינו למסקנא (ו) הכא דמסקן הן ואורין דחזו
לכתוב שני שיעין דחתם ואוריא חויל לכתוב אחת ולכן אין
למדן אבל מקמי דמסקן הן ואורין יש ללמוד דארכה דלמדן
מדפסול הרחיק שני שיעין בלא אורין:
בגון דף ע"ג גב זה. א"ל לפרש שרגל הכ"ף על ראש הלמ"ד
אלא אפי' לא היו רגל הכ"ף נגד ראש הלמ"ד אפי' היו ד'
אורין שאור אחד נריך להיות בין ב' שיעין בלא רגל כ"ף וראש
למ"ד כדלמחר בגון ל' למעלה וכו"ף למטה וקסבר ב' שיעין וג' אורין
אלמא נריך להיות אורין בין שיטה לשיטה ועוד אורין אחת מפני
רגל כ"ף שצטיטה ראשונה או מפני ראש למ"ד שצטיטה שניה היו
שני אורין בין שיטה לשיטה ולא ראה היא דל"כ למה נריך אורין שני
כנגד זה אלא נריך לפרש שהן זה כנגד זה לך לך דלא יתחיל לויף אף אם
לעשותו כריחה (ס) (ד) שיטה אחת ושני אורין והיו יותר משני שיעין בלא אורין דל"כ
ר"מ צנקהו או שורות שניכר (ט) בתלך מעט ניכר שלא מחק מעיקרא שאם היה מטשטשו כדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא
ואפ"ה מכשר לשטר א"כ יטשטש כל השטר לגמרי וגם העדים שלמטה ויכתוב שטר בגליון של מעלה ויזיק עדים והאשרתא של מטה
(ט) מקיימן ואם אין גליון למעלה יש שיטה אחת בין העדים לכתוב יכתוב השטר עדים צחותה שיטה והעדים הראשונים יטשטש כדיו
והאשרתא מקיימת עדים שזיק לכה נריך לפרש טיטא הנקודות או שורות: ש"בא הוא הוא אפי' המחק כשר. (ט) דהא
דפסקין בגיטין (דף סא:) שטר הבא על המחקה היינו כשעדי על הנייר: (א) יוחנן אומר כו'. הימא דמשמע דחתם לפלוני ונמצא פליג דהא לא
פסול אלא בלא טיטא דאי צטיטא אמאי פסול וכו"ה איכא ציינו דרבי יוחנן פסול אפילו צטיטא (ק) שני שיעין בין עדים לאשרתא משום
דימחק ויכתוב הוא שטר ועדים על המחקה והאשרתא מקיימן דכריחא דמקיימן מן האשרתא שבו הא ליכא למימר דל"כ כל שטרות שיש
בן

הן ואורין או דלמא הן ולא אורין א"ר נחמון
בר יצחק ממסתברא דהן ואורין דאי סלקא
דעתך הן ולא אורין (ס) שיטה אחת בלא
אורה למאי חויל אלא ש"מ הן ואורין שמע
מינה רבי שבתאי אמר משמיה דחזקיה בשני
שיעין שאמרו בכתב ידי עדים ולא כתב
ידי סופר מ"ט דכל המזיף לאו לגבי ספרא
אויל ומזיף וכמה אמר (ו) רבי יצחק בן
אלעזר שגון לך לך זה על גבי זה אלא
קסבר כגון שיעין וארבעה אורין רב חייה
בר אמי משמיה דרעולא אמר רבנן למ"ד
מלמעלה וכו"ף מלמטה אלמא קסבר שני
שיעין ושלושה אורין רבי אבהו אמר כגון
ברוך בן לוי בשיטה אחת קא סבר שיטה
אחת ושני אורין אמר רב לא שנו אלא בין
עדים לכתב אבל בין עדים לאשרתא אפילו
טובא נמי כשר מאי שנו בין עדים לכתב
דלמא מויף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי
בין עדים לאשרתא נמי מויף וכתב מאי
דבעי וחתימי סהדי (ו) דמטיילין ליה א"ה
בין עדים לשטר נמי מטיילין ליה האמרי
סהדי אטיימא הוא דחתימי בין עדים
לאשרתא נמי אמרי בי דינא אטיימא הוא
דחתימי ובי דינא אטיימא לא חתימי וליחוש
דלמא גיזין ליה לעילא ומחיק ליה לטיימא
וכתב מאי דבעי ומחתימי סהדי ואמר
רב שטר הבא הוא ועדיו על המחקה כשר
הניחא

הן ואורין. שיעור כתיבת השיעין ואורין חלק צינתיים נפסל אבל
פחות מיכן אינו נפסל: ה"ג דאי סלקא דעתך הן ולא אורין למאי
חויא. והלא ניכר היוף לפי שזריך לכתוב אומיות דקות יותר
משאר אומיות השטר כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה ואם יכתוב
כתיבה גסה גם עתה ניכר היוף
שאין חלק צינתיים כשאר שיטות
שצטטר: שני שיעין שאמרו. צטיטור
כתב ידי עדים שהוא יותר מנדי
שיעור ידי סופר: מאי טעמא כל
דמויף לאו לגבי סופר אויל. אויל
לא יצבה לו ולא ישמע אליו לאורועי
נפשיה ואלו עושה צינעא כמון
ביתו חלטה יודע לכון בין צטיטה
דקה כמו הסופר: קוון לך לך זה
על גב זה. לא אתא לאפילוגי
דחזקיה אלא ודאי ככתב ידי עדים
משערין כתיבת שני השיעין חלק
ועדיין נריך אורין בין שיטה לשיטה
מלמד עובי הכתיבה כדי שאם יהיו
שני לך בשני השיעין זה צלילונה
זה בתחתונה נריך שלא יגע משך
גובה הלמ"ד של לך התחתון להגיע
בין לך העליון דהא וימנע
(ק) דמינהדי צהדי הדדי ד' לשיטה
עליונה ולמ"ד לשיטה התחתונה:
אלמא קסבר שני שיעין ו' אורין.
שני אוריות בין שני השיעין משום
כי עליונה ולמ"ד התחתונה ואורין
למעלה משיטה עליונה כשציל גובה
למ"ד של לך העליון ואורין למטה מן
השניה כשציל זה (ו) לך התחתון. ולך
לך זה על גב זה לכו דוקא שהא
למ"ד כנגד למ"ד וכו' כנגד כי אלא
כדפרשית שזה למעלה עליונה זה
למטה בתחתונה: ושלא אורין.
בין שני השיעין לכו בצד אחד
שיכול למנן את ידו להרחיק ראש
הלמ"ד התחתונה מכנגד רגל כ' העליונה: כדוך כן לוי. שני אורין
איכא הכא אחד למעלה כשציל למ"ד לוי אחד למטה כשציל כ'
דכורך: אמר רב לא שנו. שני שיעין דפסול אלא"כ הרחיק בין
העדים לשטר אבל אם הוא בין העדים לקיום הקרלא אשרתא על שם
ואשרתאו וקיימוהו לכתוב בין כגון שטר שכתב זה הנפק דהיינו
אשרתא אפילו הרחיק יותר משני שיעין כשר דמסקן ואילו מטשטשו
כדיו וסמס צ"ד אטיימא לא חתימי אלא אטיימא של שטר: ומשני
דמטיילין ליה. כלומר מלכלכו כדיו ואין יכול לכתוב זו שום זיוף אבל
אם צה הנפק לפנינו יש זו שני שיעין חלק בלא טיטא פסול הוא שלא
נעשה כתיקון חתימי: אטיימא חתימי. ולא אטיימא של שטר כדלמרי
בגיטין (דף פו.) (ב) חיישין שמה אשאלת שלום שכתב בשטר חתמו ולא
אטיימא של שטר הכא נמי כן מעדין צפנינו דמטיילין כדיו וממחק כדי
שלא יחשדו בבעל השטר: ומשני בי דינא אטיימא. אין דרכן לתמוס
אבל עדים הכל מציין לתמוס ואפי' עמי הארץ ואתי למיחתם אטיימא:
ויקוש דלמא גיזין ליה. לשטר העליון לגמרי ומחיק ליה לטיימא וכתב
הוא (ס) והלוואתו ועדיו מוויפיין על המחקה: דאמר רב שטר הבא הוא
ועדיו על המחקה כשר. דמה לך אם חתמו עדים על קלף חלק או על
הקלף שחור והואיל כשר מבידין חתימת ידיהן וגם העליון לא נמחק
אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים חותמין בו (ו) וגבי אשרתא א"פ"ס
שאין אנו מבידין ידי עדים שלמעלה שעל המחקה נמחק על אשרתא
שאחריה שמתקיימת עדותן והלכך יכול למחוק הטייטא וליזיק עדים:
הניחא

ב' אורין בין שיטה לשיטה ולא ראה היא דל"כ למה נריך אורין שני
כנגד זה אלא נריך לפרש שהן זה כנגד זה לך לך דלא יתחיל לויף אף אם
לעשותו כריחה (ס) (ד) שיטה אחת ושני אורין והיו יותר משני שיעין בלא אורין דל"כ
ר"מ צנקהו או שורות שניכר (ט) בתלך מעט ניכר שלא מחק מעיקרא שאם היה מטשטשו כדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא
ואפ"ה מכשר לשטר א"כ יטשטש כל השטר לגמרי וגם העדים שלמטה ויכתוב שטר בגליון של מעלה ויזיק עדים והאשרתא של מטה
(ט) מקיימן ואם אין גליון למעלה יש שיטה אחת בין העדים לכתוב יכתוב השטר עדים צחותה שיטה והעדים הראשונים יטשטש כדיו
והאשרתא מקיימת עדים שזיק לכה נריך לפרש טיטא הנקודות או שורות: ש"בא הוא הוא אפי' המחק כשר. (ט) דהא
דפסקין בגיטין (דף סא:) שטר הבא על המחקה היינו כשעדי על הנייר: (א) יוחנן אומר כו'. הימא דמשמע דחתם לפלוני ונמצא פליג דהא לא
פסול אלא בלא טיטא דאי צטיטא אמאי פסול וכו"ה איכא ציינו דרבי יוחנן פסול אפילו צטיטא (ק) שני שיעין בין עדים לאשרתא משום
דימחק ויכתוב הוא שטר ועדים על המחקה והאשרתא מקיימן דכריחא דמקיימן מן האשרתא שבו הא ליכא למימר דל"כ כל שטרות שיש
בן

הגהות הב"ח

(ב) גב' הן ולא אורין
שקיימת עדיין: (ג) חתימי
הוא"מ וי"ל לפי שכתב
לפי שכתב (ב) שם שרבי
יחזק: (ג) אפי' כתיב דיה
כגון ק' וכו' דהא וימנע
דמריבדון כתיב דהדי. וי"ל
לשון עתמא נפשיה לגבי
שני עתמא הושת שיעקני
זה שלא נגד זה דעטיפה
משום דיימין דמריבדון כתיב
דהדי ופכ"ו י"ל חתימי
דמיינו אשור: (ד) ה"ה
אלמא וכו' כשציל ל' של כ'
התחתון: (ה) ה"ה ויחזק כו'
וכתב ח"ה הלוואתו פלוני:
(ו) ה"ה דלמחר כד וכו'
ורגבי אשרתא א"פ"ס וכו'
שקיימת עדיין: (ז) חתימי
ד"ה (נדף הקדמ) נמצא כו'
ואין נמצא לרי"מ כי הרב
נמצא סוף חלק מהה קרוז.
גי' ע"י מ"ש חתימי נטיילין
חו"ל ואמר ר"מ דחתימי חתם
עליונה הכא לא פסול אלא
דפסול הן ולא חתמו רי"מ
נריך לפרש נמי דלפי' חתם
בדמטיילין חתם לא מוכשר
אלא בתחלה אבל כסוף פסול
לפי' ע"י חתימי: ליה
בפ"ס דגיטין דף פ"ג ד"ה
אמר לה: (ח) בא"ד שלא
יאמרו משום מנח"ו וכו' חתמו
בתחלה אלמא וכו' פסול
בתחלה: (ט) בא"ד וא"כ
א"כ חתמו כשר הבא ולא
חמו וכו' וי"ל חתם דפסיקין
בתחלה מדרבנן משום
דעדי הנוט: (י) בא"ד ואין
משום חתמו: (יא) חתמו
עדיהם שלמטה כו' מכלל:
(ל) ד"ה שיטה וכו' דאי
מויף ומכא כיה וכו' שיעין
מויף כיון שחך על שטר
דקות יותר משאר אומיות
השטר כו"ל: (מ) בא"ד
הרחיק שיעין אחת כשר:
(נ) בא"ד למקנא הרבא
וי"ל שני שיעין ואחת אורה
וכו': (ס) ה"ה כגון כו'
לעשותו כריחה כו' וא"כ
מח"ד שיטה אחת וכו' בלא
אורין דאם לא כן שיטה
אחת וכו' חו"ל: (פ) ה"ה
דמטיילין וכו' שיעין הרחיק
מעט שאר ניכר חלק:
(ק) בא"ד האשרתא של שטר
מקיימת אותם אל שם
גליון וכו' ואשרתא מקיימת
לעדים שזיק: (ק) ה"ה שטר
וכו' דלפסקין: (ק) ה"ה
אין וכו' י"ל ד' חתמו חתם
אפילו כתיב שיטה אחת
בין עדים לאשרתא משום
דימחק ויכתוב וכו' והאשרתא
מקיימת אותה דכתיב ליה
דמקיימן וכו':

רבינו גרשום

שיטה אחת דאמרי. הרחיק
שיטה אחת בשירה. פשיטא
דכשר דלמא חתימי הא
לא מצי לוייפי דכתיבה
הואי חתיבה שריא דקה
יותר מן האחרות: אפי'
שיעין שאמרו. פסול דכור
שיעור הרבות ככתב ידי
עדים ולא בקיאי בכתיבה
צדורן הרוחה פסול סופר
אומן ויודע ליישב ולצמצם
כתיבתו אבל הני שיעין
מקמי דליהוה שטרות צדורן
הרוחה שפי מאי טעמא
משום דלא דמריף לא דיוק
לגבי ספרא אויל דמויף
ליה דרסוף לא מויף אלא
הוא עומד מויף בצעצע
בכתיב ולמי שאני מוחה

(א) ומשום פסול. (ב) נמצא דל"ל ויכתיב שיהי בין הטייטא ויכתוב כפלים ממה שהיה בשטר ומחתימי אורו
גופיה סהדי אחרינא על מה שכתוב בטויטא. ואמר רב שטר הבא שכתוב הוא ועדיו על המחקה כשר ועוד שכתוב חתימי אשור
שקיימו השטר וחתימת עדים וכו' ביה שלא כדון:
(א) ומשום פסול. (ב) נמצא דל"ל ויכתיב שיהי בין חופסין אלא בצד אחד וכו'.
(א) ומשום פסול. (ב) נמצא דל"ל ויכתיב שיהי בין חופסין אלא בצד אחד וכו'.
(א) ומשום פסול. (ב) נמצא דל"ל ויכתיב שיהי בין חופסין אלא בצד אחד וכו'.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ב

אימרות וביטויים בשפת יידיש
יסודם בהררי קודש
מהתנ"ך, התלמוד, והמדרש

מאת
דוד קאהן
רב דביהמ"ד גבול יעבץ

ברוקלין, נוא יארק
שנת ה' תשס"ד לפ"ק

פי חודה של חרב ולא היה צר לנו המקום ועתה כשרפתה
אהבתנו גם במטה בת ששים אמה אין די לנו] [בר"ל]

וואס אויפן לונג דאס אויפן צונג ❀

מה שהאדם מהרהר בלבו יוצא לחוץ ומגלה בפיו
המקור מזוהר יתרו לפסוק לא יהיה לך אמרי אינשי קיטרוי
בזיקא בטפטא שכיחי ז"א מה שקשור ברוח מצוייר בגוף [בר"ל]

וואס איז דיא אונטערשטע שורה ❀

מהי השורה האחרונה

המקור מבבא בתרא קס"א, א צריך שיחזור מענינו של שטר
בשיטה אחרונה [רי"פ]

וואס איז דער הלוך ילך ❀

מהו ה"הלוך ילך" ר"ל האופן להגיע למטרה הדרושה
בנוי על הקרא בתהילים קכו-ו "הלוך ילך ובכה"

וואס איילט ער זעך ❀

התרגום: למה הוא מזדרז ורץ מהר

המקור מקרא "נפתלי אילה שלוחה" (בראשית מט-כא) ועין
סוטה יג, א שנפתלי היה יכל לרוץ מהר ומשום הכי שלחו אותו
להביא השטר ממצרים שיעקב קנה הקבר בחברון כשעשיו בא
לערער, מפני שנפתלי קליל כי איילתא דכתיב נפתלי אילה
שלוחה [שמעתי מהרב נפתלי ריכטער נ"י]

א חכם פון מה נשתנה ❀

הוא חכם מ"מה נשתנה". נלי"פ שהחכם שהוזכר כאחד מארבעה בנים ששואל לאביו "מה נשתנה" אין חכמתו בולטת כל כך מהשאלות ששואל. וגם שהוא מאידך גיסא של הרשע. ונמצא שקוראים ומשתמשים בביטוי זה לומר על מי שאומר דבר שאינו דבר חכמה שהוא חכם ממה נשתנה.

א טאג איז א יאר ❀

יום כשנה. מבוסס על גמרא דראש השנה ב,ב יום אחד בשנה חשוב שנה או דבנוי על מה שכתוב אצל מרגלים (במדבר יד-לד) "יום לשנה יום לשנה"

א יאר מיט א מיטוואך ❀

התרגום: שנה ועוד יום רביעי (ר"ל זמן מרובה מהתחלת הענין עד גמירא).

בנוי על שתי משניות בכתובות. נותנים לבתולה שנים עשר חודש (מזמן אירוסין עד נישואין שתכנס תחת בעלה) [כתובות נו,א] בתולה נישאת ליום הרביעי [כתובות ב,א] הרי שמזמן אירוסין עד נישואין יש הפסק של שנה שלימה עד יום רביעי בשבוע.

א יובל מיט יאהרען ❀

יובל של שנים דר"ל הרבה שנים

והנה יובל בלשה"ק קאי על השנה שבאה אחר מחזור של שבע שמיטות והיא שנת החמישים, אמנם ביידיש משתמשים בביטוי זה להורות על כמה שנים, ולשון גזמא היא, כמו "לא

המקור משבט מוסר (פי"א) שדמעות של צער הם חמים ושל שמחה קרים [אי"ה]

✿ ער ווייסט נישט פון זיינע הענט און פיס צוא זאגען

התרגום: אינו יודע מידיו עד רגליו מה לומר

ר"ל אינו יודע כלום בענין זה

המקור מגיטין מח,א לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש [רמ"ה]

✿ ער וויל אויס לערנען כל התורה כולה אויף אין פוס

הוא רוצה ללמוד כל התורה כולה על רגל אחת זה נובע מהסיפור הידוע שהובא במסכת שבת (לא,א) שנכרי אחד ביקש משמאי שיגייירונו על מנת שילמדנו כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת, עיין שם.

✿ ער וועט באצאלען וויא א טאטא

הוא ישלם כאב (ר"ל שישלם הכל או הרבה כסף)

המקור (והוא על פי הלצה) מבבא קמא ה,א וכולם כאבות לשלם ממיטב דר"ל שישנן אבות נזיקין ונמנו כמה דברים שהם כאבות במה שהדין הוא שמשלמים ממיטב. [וכן כתב הרב ישראל פורת ב"הדואר"].

אמנם שמעתי עוד פירוש על פי סנהדרין עב,ב דבבא במחתרת באב על בן אינו נהרג ומשום הכי אם הזיק משלם דמים לו משא"כ אחר פטור מלשלם דקם ליה בדרכה מיניה ונמצא שהאב משלם במקום שאחר פטור.

✿ ער וועט עם שוין געבין אחת ואחת

יתן לו אחת ואחת ור"ל שישלם לו גמולו בראשו

נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר זרח השמש
ובא השמש. עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של
שמואל הרמתי וכו'.

❁ איין מאל א יובל

התרגום: פעם ביובל

ר"ל בלתי שכיח כלל

המקור מיומא יא,א, שמוזזה של רבים נבדקת פעמיים ביובל
ואם כן מה שנעשה רק פעם אחת ביובל הוי לא שכיח כלל.

❁ איין פאטש זוערט פארהיילט נישט קיין ווארט

מכה מתרפאה אבל לא דיבור

המקור ממשנה בערכין טו,א ועיין שם ברש"י [אי"ה]

❁ איין קלייניקייט

הלא הוא דבר קטן

אימרא זו מביעה התפעלות על דבר שאין מעריכין אותו
כראוי. המקור מברכות לג,ב אטו יראת שמים מילתא זותרתא
היא וכו' אין לגבי משה מילתא זותרתא היא. [רי"פ]

❁ אייניקעל

ר"ל נכד. שמעתי שנובע מהקרא "והסנה איננו אוכל" (שמות
ג-ב) ועי"ז שנולד הנכד יזכה להמשך "ואיננו אוכל".

עוד יש מובן של אייניקעל שהוא אדם שהוא מיוחס מאנשים
גדולים שקדמוהו. ועיין יבמות סב,א ואב"א יחסינהו בדוכתא
אחריתי באבוהון ובאבא דאבוהון וכו' הרי על דור שלישי הוי

באבא מעשה

ר"ל מעשה שקשה להאמין שהיא אמת והיא מעשה בדויה שהזקינות (באבע'ס) מספרות.

אמנם המקור האמיתי הוא מספריו של אליהו בן אשר הלוי (אליהו בחור) שתרגם ספר איטלקי אודות "באווע דאנטאנע" והקוראים היהודים קראו הספר בשם באבע מעשה (עיין אוצר ישראל ח"ב עמוד 286), ועיין שו"ת ח"ס אהע"ז ח"ב סימן י"א שבכוונה שבשו לשון אשכנז שהוא צחה וטהורה ובוה יצאנו מאיסור שגזרו על לשונם (עיין ירושלמי פ"א משבת ה"ד שגזרו על לשונם ועיין שם בפנ"מ וקה"ע שם) [ש"ג].

באדעקין

כיסוי הפנים של הכלה קודם הנישואין. הנה להנהגה זו ישנם כמה טעמים. יש אומרים שהוא כנגד מה שבתולה יוצאת בהינומא (עיין משנה כתובות טו,ב וגמרא שם יז,ב); ויש אומרים שנובע ממה שלבן הארמי החליף רחל בלאה והולכים לבדוק אם היא הכלה שהחתן רוצה לקחתה ושמעתי שהמקור לביטוי באדעקין הוא בודקין ר"ל שבודקים אם היא הכלה וכנ"ל.

באש

שם משפחתי

נובע מראשי תיבות של בני אברהם שפירא.

המקור מתרגום לדברי הימים ב (כו-טו) "זיעש בירושלים חשבונות מחשבת" ומתורגם ועביד בירושלים אומנותא במחשבתא קושקי חלילא [אי"ה]

❧ קליידר מאכען לייט

הבגדים הם משוים אנשים חשובים

המקור משבת קמה,ב אמרי אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי (בעירי נודעתי בשמי אבל שלא בעירי צריך אני ללבוש בגדים חשובים) וכדרכי יוחנן דקרי למאני מכבודתא. [בו"ל]

❧ קרויזן

כתר

המקור מתרגום מלכים א (ז-טז) "על הכותרת" קרוניתא [אי"ה]

❧ קריבען אין דיא הויכע פענסטער

לטפס לחלונות הגבוהות ר"ל מקום העשירים

נראה שזה נובע מסנהדרין ק,ב כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו - עיין רש"י שגגו של העשיר למעלה ושל עני למטה.

❧ רביעין

אשת רב וכן נוהגים בידיש לתת לאשת הרב תואר זה וכן כל אומן קוראים לאשתו אותו דבר בלשון נקיבה ונראה שהמקור מישעיה ח-ג ואקרב אל הנביאה שקרא אשתו בשם נביאה אע"פ שלא הזכר באיזה מקום שהיתה נביאה הרי שאשת הנביא כנביאה תכונה.

צִיָּרָה. והנה בגמרא סנהדרין (עיין סוגיא ריש פרק ד' מיתות) נחלקו הרבנן ורבי שמעון בסדר של המיתות בית דין לפי חומרתן לר"ש הסדר שריפה סקילה חנק הרג ולרבנן סקילה שריפה הרג וחנק. ומש"ה סתם מיתה האמורה בתורה הוי חנק מפני שהיא מיתה קלה (שבכולן) "ומיתה קלה" מתבטא בידיש "מיאוסה כלה" ועל זה מתארים אותה חייניקעל. גם יל"פ שהוא מלשון סגי נהור.

זי איז א כלבתא

היא אינה בעלת מידות טובות (כמו כלב)

נראה שהמקור הוא מעירובין פו,א נבח בך גורייתא עיין שם.

זי איז ראובן'ס פלויניסתע

היא הפלונית של ראובן

ר"ל היא אשת ראובן

בחז"ל השתמשו במילה זו "פלונ"י" כמה פעמים בש"ס ונובע מהקרא ברות (ד-א) "פלונ"י אלמוני" שהפסוק מכסה מי הוא. ומטעם זה מדברים בידיש באופן צנוע ואין קוראים לאשה בשמה ואומרים פלונית.

זי האט מיר געגעבען איבער'ן קאפ

היא נתנה לי על הראש

נראה שביטוי זה נובע מקרא דבראשית ג-יב "ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל" ופירש בעל הטורים וז"ל לפי הפשט שהכתיב בעץ עד ששמעתי לדבריה. הרי "נתנה לי" שתרגומו בידיש הוא "זי האט מיר געגעבען" ר"ל שהכתיב.

זי האט ניין מאס רייד

יש לה תשע מידות של שיחה ר"ל היא מדברת הרבה

נובע מקידושין מט,ב עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו נשים ואחד כל העולם כולו.

וכמה יהודים מבטאים קמץ כמו שורזק. אמנם לפי זה אלו שאומרים "ניא" בחיריק טעו בחשבם שנכתב בשורזק.

❁ **נישט מיין ציג און נישט מיין חנוכה לאמפ**

אין זה הגדי שלי וגם לא מנורת חנוכה שלי
ר"ל אין לי שייכות לזה.

נל"פ שקשרו הגדי בכרעי המטה בפנים כמו בקרבן פסח וההוא חסיד בב"ק פ,א שהביאו לו עו שקשר בכרעי המטה ורק לימים שנכנסו חבריו ראו הגדי עיין שם הרי זה ענין של צינעא, וחנוכה הוי בפרהסיא

ור"ל שלא בצינעא ואל בפרהסיא הבעתי דעתי בענין זה כמו שאומרים עלי.

עוד נראה לפרש על פי הערך "יענער איז א חנוכה ליכטעל",
דר"ל שהוא קמצן גדול שאין נהנין ממנו כמו נר חנוכה שאסור להשתמש לאורה, והגדי יכולים ליהנות ממנו בכמה אופנים, מחלבו, וגם לאכלו, ואומרים שהשייכות עם הזולת היא באופן נורמלי אינו מהנהו יותר מדאי וגם אינו נהנה ממנו כלום.

❁ **נעבאך**

שמעתי שהביטוי בא מראשי תיבות דר"ל נישט בא אייך (ועיין בערך ער איז א נעבאך).

❁ **נערייך האט ער פארגעסען און כתר האט ער זעך נישט אויסגעלערנט**

הוא שכח נערייך ולא למד כתר

ר"ל הקדושה לשחרית לשבת מתחיל (לפי נוסח ספרד) בנערייך

המקור מזהא דברכות כג,א אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן הנצרך לנקביו הרי זה לא יתפלל משום שנאמר "הכון לקראת א-לדיך ישראל" ומש"ה מתוארת ההליכה לבית שמוש קודם תפילה בשם הכנות.

מאכץ חוזק

"לעשות חוזק" ר"ל לדבר באופן שחוק וביטול

ר' זאב דוב דר. ווייצנר נ"י ביאר שהמקור משמות י-ב "את אשר התעללתי במצרים" דר"ל שחקתי כמו כי התעללת בי (רש"י שם) שהיה פועל יוצא ממה שכתוב "ויחזק ה' את לב פרעה" (שמות ז-יג).

עוד יל"פ שנובע מקרא דבמדבר יד-מד "ויעפילו לעלות אל ראש ההר" שהוא לשון חוזק (רש"י שם) ואנו יודעים שלא היה שייך שיצליחו שכך אמר להם משה, וא"כ הוי ליצנות.

מאכץ שבת

לעשות שבת ר"ל להכין לשבת קודש

המקור מהקרא בשמות לא-טז "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" [זב"ס]

מוויינט און מיזואקסט

בוכים וגדלים. ר"ל שבעל כורחו של אדם מתגדל אע"פ שמתייסר. המקור כנראה מן הקרא "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב" (קהלת א-ח).

ממש כיד המלך

רבת הכמות וכמו שביד המלך להראות עשרו ולתת הרבה. בנוי על פסוק באסתר (א-ז) "ויין מלכות רב כיד המלך".

נל"פ שכבר יש חשבון בסדרא במדבר וגם נשא ובבהעלתך אין חשבון וע"כ שאין כאן מקום לעשות חשבון ודו"ק.

❁ ס'איז געווען "ליהודים"

היה "ליהודים"

ר"ל שהשמחה היתה כל כך הרבה

נובע מקרא דמגילת אסתר (ח-טז) "ליהודים היתה אורה

ושמחה וששון ויקר"

❁ ס'איז דא א מנין

יש מנין

ר"ל עשרה בני אדם שאפשר להתפלל בציבור (ועיין רש"י לבראשית לא-ז ד"ה עשרת ובגור אריה למהר"ל שם)

❁ ס'איז ווערט א ציבעלע

ר"ל זה שוה כבצל ר"ל שאין זה שוה כלום

המקור מסנהדרין קט"א שבסדום מי ששטח בצלים או שומים לייבשם בא כל או"א ונטל בצל או שום אחד ואמר לנגזל הלא לקחתי רק אחד, ולא חסרתי לך כלל [רמ"ה]

❁ ס'איז משה קפוח (או משה כפוח)

זה "משה קפוח" או "כפוח"

ר"ל ההיפוך הגמור

שמעתי מבני הרב אליהו נ"י שבאמת צ"ל "משה כפיה" וכפ"ה הוי"ן אותיות "היפך" בהיפך.

ער איז א לאמייד וא"ו ניק ❀

המקור מסוכה מה,ב שישנם ל"ו צדיקים שמקבלים פני השכינה בכל יום.

ער איז א חניאק ❀

התרגום: הוא חניוק. (ר"ל איש תם שיכולים לפתותו).

נראה שהוא בנוי על גמרא דמנחות קט,ב ששמעון הצדיק שהיה כהן גדול ציוה שחוניו בנו ישתמש תחתיו בתור כהן גדול ונתקנא בו שמעי אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ומחצה ואמר לאחיו בא ואלמדך סדר עבודה הלבישו באונקלי וחגרו בצילצול העמידו אצל המזבח ואמר לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום שאשתמש בכהונה גדולה אלבוש באונקלי שליכי ואחגור בצילצול שליכי ובקשו הכהנים להרגו ורץ מפניהם והלך לאלכסנדריא של מצרים. הרי שחניו היו תם ששמע לאחיו לעשות כנ"ל והוא האב של החניוקים.

ער איז א למך ❀

הוא למך

ר"ל מי שנכנע לאשתו או לבני אדם בכלל.

מקורו מבראשית ד-כג ועיין שם ברש"י שלמך אמר באופן הכנעה שנשיו יקבלו דבריו ולפי רש"י הן משלו בו.

ער איז א סדומניק ❀

הוא מאנשי סדום

המקור מקרא דבראשית יג-יג 'ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד"

שנאמר ויקם וילך מנוח אחרי אשתו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אלא מעתה גבי אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו הכי נמי וכו' אלא אחרי דבריה ועצתה הכי נמי אחרי דבריה ועצתה אמר רב אשי ולמאי דאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה אפילו בי רב נמי לא קרא דכתיב ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש, עיין שם. הרי שמנוח היה או עם הארץ גמור או מי שמכניע עצמו לדעת אשתו ומש"ה מתארים איש כזה בשם מנוח.

❁ ער איז א קאפ העכער פון עם

הוא ראש גבוה יותר מחבירו

נובע מהקרא אצל שאול (שמואל א ט-ב) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"

❁ ער איז א שיינער ייד

הוא איש מהודר

ר"ל שהוא תלמיד חכם (או צדיק)

כנראה שזה נובע מהציווי לכבד תלמיד חכם שהמקור מהקרא "והדרת פני זקן" (ויקרא יט-לב) ולשון הדר נופל על האדם שהוא מהודר.

❁ ער איז אן איפכא-מסתברא-ניק

לעולם אינו מסכים עם הזולת ואומר ההיפוך

לשון הגמרא כמה פעמים "איפכא מסתברא" וגם "אזיל בתר איפכא"

המקור מהתפילה "ברוך שאמר" שאומרים "ברוך אומר ועושה".

✿ ער איז ארונטער פון זין

הוא יצא מדעתו ר"ל נשתגע

נראה שהמקור מהביטוי בש"ס סלקא דעתא אמינא שהדבר עולה על הדעת ומי שאין בו דעת אומרים להיפוך ש"יחד מדעתו"

✿ ער איז א שלומיאל

תרגום: הוא שלומיאל

ר"ל מעשיו מביאים אותו לידי בזיון וחלול

המקור לפי הגמרא בסנהדרין (פב,ב) שזמרי בן סלוא היה באמת שלומיאל בן צורישי, ובקרא ובפרט בגמרא שם מתואר שנהרג באופן שהיה בזיון לו עיין שם. ובשם מורינו פינחס דר. המבורגר זצ"ל שמעתי שהקריאה בפרשת נשיאים ליום חמישי קוראים במתנת שלומיאל בן צורישי ויום חמישי של חנוכה א"א לחול בשבת קודש.

✿ ער איז א שביעי במפטיר

הוא שביעי במפטיר. זו עניה בליצנות להשאילה איזו קורבה משפחתית יש בין מי שהוא והנשאל, וקריבות מתוארת באופן שאומרים שאני ופלוני אנו שני בשלישי וכדומה: וכשהקורבה היא רחוקה מאוד אומרים "שביעי במפטיר" שכשקוראים בתורה מפסיקים בין העליה האחרונה בש"ק (שביעי) למפטיר.

✿ ער איז געקומען צום אויס שפייען

הוא בא לזמן שרוקקים ר"ל כשהאדם בא מאוחר לבית הכנסת

הקדמה

לעשות כמוהו ולהלך בדרכיו וכו'.
וגלל כן, כל איש אשר תורת ה' והוגיה חביבים בעיניו, מתענין ומתבונן בקורות ימי חייהם, יום לידתם (ע"ד זורח השמש ובא השמש קידושין ע"ב:), הוריהם ומוריהם, סדר חייהם, מקום בה למדו ולימדו, תכונתם והשקפותם וכדומה, ואפילו המקום אשר ישבו עליו והחפצים שהשתמשו בהם הצדיקים בחייהם, ספונים וקדושים, כמו שמצינו בירושלמי נדרים פ"ט ה"א: מקלו של ר' מאיר היתה בידי והיא מלמדת לי דעה, (פי' הק"ע משענתו של ר"מ היתה בידי שהיה תמיד נשען עליו וממנו למד דעה והשכל, ועי' בפ"י פ"מ, ועי' בח"ס על התורה ח"א עמ' קכ"ו בהערה), וברבה שה"ש א'—כ': ובית מדרשו של ר' אליעזר היה עשוי כעין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לישיבה, פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל מנשק אותה האבן, ואמר, האבן הזאת דומה להר סיני וזה שישב עליה דומה לארון הברית.

וכן רבינו התתם סופר שהיה מוקדש ונערץ כבר בחייו מבני דורו, וכמ"ש מוח"ז בעל מכתב סופר ז"ל בהקדמתו הנפלאה לשו"ת ח"ס ח"ד: «ואבוא היום אל העיון מה אומר ומה אדבר, לכבוד אבי המחבר, מה מני יהלוך בראש החיבור, הבוא אבוא במגילת ספר ממולא ספורים, מיקר תפארת אבינו ומידותיו היקרים, הלא הוא אביר הרועים גבור בגבורים, אליו התאספו העדרים הורים ומורים, וישאלוהו בדבר ה' כאשר ישאל איש באורים, ובכל דבר הקשה הוא ינחם תומת ישרים, איש אל רעהו יאמר הכר נא החותמת, ח"ידושי תורת מ'שה אמת, הוא האדם הגדול בענקים, דת ה' הקים, אלה המשפטים התורות והחקים, שלח דברו אל קצוי ארץ ואיים רחוקים, גליה דרעא ונפל נהורא והאיר מחשכים, והן הן עדי, אלפי תלמידיו, כולם אהובים וכולם ברורים, ועדתו הנאמנה קרית פרעסבורג עיר גבורים, המה יגידו לבניהם ויספרו לדור ישרים, כי קרן פני משה כפני חמה המאיר לארץ ולדרים, גדול ביהודה שמו נודע בשערים, עומד בפרץ וגודר גדרים, זכר צדקתו תעמוד לדור דורים, ואך למחסוד הרבות דברים» — מובן שבניו מאורי ישראל ותלמיזיו לאלפים הביטו אחרי משה רבם התבוננו על כל צעדיו מיום הולדו עד יום פטירתו, וכתבו תולדותיו מנהגיו והשקפותיו, ומדדו ושקלו כל דבר שיצא מפ"י רבם, (כמ"ש הרמב"ם בשמונה פרקים ספ"ד בענין מי מריבה, כי מרע"ה חטאו הוא שנטה לצד הגנות באמרו שמעו נא המורים, דקדק עליו הש"י שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס וכו' מפני שמתנועותיו ומדבריו כולם למדים והיו מקוים להגיע בהם אל הצלחת העוה"ז והעוה"ב, מובא ברמב"ן פ' חקת), כמאמר חז"ל שפתחנו בו: כשהוא בא לגדל

(משנת תקפ"ט): אמרי אינשי גוי נאמן חזיר כשר ר"ל מוחא דשיבוטא יש בו טעם חזיר [כחולין ק"ט:], ומנא ידעי' זה ע"י עדותו של בן נכר היודע טעם חזיר, נמצא גוי נאמן חזיר כשר. ובס' לקוטי חבר בן חיים חלק ד' בפ' פנחס מביא בשם רבו הח"ס, דמה דשגור בפי העולם לומר על אדם שאין לו מזל טוב «שלמיאל» שהוא על יסוד מחז"ל במס' סנהדרין דף פ"ב ע"ב, חמשה שמות יש לו, זמרי ובן סלוא ושאל ובן הכנענית ושלמיאל בן צורישידי זמרי וכו' ומה שמו שלמיאל בן צורישידי, ומבואר בת"י ובילק"ש ס"פ בלק שי"ב ניסים נעשו לפנחס כדי שיהרג הוא, אם כן היה גרוע מזלו, ולכן משתמשים על אדם כזה בשם «שלמיאל» (ובעל לקחב"ח מוסיף, דלהכי אין קוראין אותו זמרי כמזכר בקרא, משום אל תפתח פה).

בנוגע לטעמי מנהגי ישראל, תמצא חומר רב מפוזר בדרשות ח"ס כרך א' וב' ברשימות ערכין באות ט'. [ועי' בשו"ת ח"ס ח"א"ח סוסי' ג"א]. עד היכן הגיע רבינו בנימוק ע"פ הלכה למנהגי ישראל הכי קלים לכאורה, מצינו בחי' למס' ביצה מה"ק דף ד' ע"א, בענין כבוד רב ות"ח, ועפ"י דחז"ל שם דרב לא מוקי אמורא עלויה מיומא טבא לחבריה משום שכרות ופירש"י דרב אורווי הוה מורי בדרשה שלו, והמג"א ברסי' תקכ"ט כ' דהאידנא דאין דורשים דינים בתוך הדרשה מוטב לדרוש אחר הסעודה משום שמחת יום טוב, ועל יסוד זה כ' הח"ס נתפשט מנהג ישראל, שת"ח דאיכלע למקום אחד, דורש אחר סעודת שחרית משום דאין להורות באתרי' דחברי' ואין למידין דינים והוראות מתוך הדרשה — אמנם בהרבה מקומות [וכן היה המנהג בפ"ב] דורש הרב לפני או לאחר קה"ת, והאורח קודם תפלת מנחה, וכ' הח"ס שמנהג זה מיוסד על מ"ש המג"א ברסי' ר"צ בשם הרוקח דאין להניח הדרשה עבור סעודה שלישית, רק שהדרשה תהי' להורות לעם את חקי האלקים ואת תורותיו ולהכניס יראת שמים בלבבם, וא"כ יש סברה בהיפוך, שמכבדין האורח לומר, כדאי הדרשה שלך לבטל סעודה ג', משא"כ המרא דאתרא אינו נוטל גדולה לעצמו דמחזי כיוהרא על כן דורש בשחרית, ומסיים הח"ס: והנח לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ומנהגיהם תורה ויראת שמים.

והנה כבר הבאתי במבוא לדרשות חתם סופר מ"ש מוח"ז בעל מכתב סופר בהסכמתו על ס' שה"ג החדש: כי גדולים מעשה צדיקים כי יסופר לדורות הבאים אחריהם לעורר לבבם לאמור: זה הדרך הלך פלוני הצדיק לכו אחרינו, וזכות הרבים תלוי בהקדושים אשר בארץ המה באופן שיהי', זכר צדיק לברכה, ברכה להמזכירים אותו וברכה להצדיק בעולם העליון, כי ינתן לו מהלכים בין צבאי מרום העומדים, על ידי החיים אשר בעה"ז המזכירים בשבחו ולומדים ממעשיו

אומרים "עלינו" לבסוף ואז נוהגים לרקוק כשאומרים "המונם" ועל זה אומרים שהתאחר מלהתפלל עם הציבור אבל בא ל"זמן שרוקקים בעלינו".

❁ ער איז מיינער א בעל חוב

לפי הגמרא ר"ל שאני חייב לו כסף והוא הבעל חוב אמנם ביידיש משתמשים בלשון זו להיפוך שהוא חייב לי כסף וידידי ר' אריה וסנר נ"י הראה לי לשון הרשב"ם בב"ב קכח,א ד"ה גובין מן העבדים שמשם מוכח שהשתמש בלשון כמו שאנו משתמשים בה. ועיין שם ברש"ש דלפעמים כך ולפעמים כך.

❁ ער איז ממש אן עני ואביון

ר"ל הוא עני מאוד. מבוסס על קרא דתהילים ע"י "ואני עני ואביון".

❁ ער איז מקיים "וישקהו" מיט דיא פינטעלעך

הוא מקיים וישקהו עם הנקודות

ר"ל כשאחד מראה אהבה ואחזה לזולת ובפרט כשהוא מנשק לו ויודעים שבאמת אינו אוהבו אלא שדורש ממנו כסף או טובה אז אומרים ביטוי זה

המקור כשיעקב נפגש עם עשיו כתיב "וירץ עשו לקראתו ויחבקוהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו" וכתב שם רש"י (ד"ה וישקהו) וז"ל נקוד עליו... יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לב עכ"ל (מבראשית רבה)

❁ ער איז משלנו

הוא משלנו

דר"ל לא מהמתנגדים או אלו שאינם תופסים את שיטתנו

נראה שהמקור הוא מראש השנה כב,ב פעם אחת בקשו
בייתוסין להטעות את חכמים שכרו שני בני אדם בארבע מאות
זוז אחד משלנו ואחד משלהם...

✿ ער איז נהרג על פחות משה פרוטה

הוא נהרג על פחות משה פרוטה

ר"ל הוא קמצן גדול עד כדי כך שימסור נפשו להציל אפילו
דבר שאינו שוה פרוטה

הלשון נובעת ממה שאמרו חז"ל שמשבע מצוות בני נח שהגוי
נהרג עליהן כשגזל אפילו פחות משה פרוטה עיין סנהדרין
(נט,א) (ועיין לעיל "בן נח").

✿ ער איז נפטר געווארען

כשאדם כשר מת אומרים עליו שנפטר מן העולם

המקור מעץ יוסף בעין יעקב לתענית דף יא אות לה שכתב
הצדיק אבד. סוף סנהדרין אי' רשע אבד מן העולם טובה בא
לעולם כו' צדיק נפטר מן העולם כו'. הרי דברשע אמר אבד
לפי שהעולם הזה עולם של צער הוא כידוע. אלא שהרשעים
מתענגין בו. לכך נקט רשע אבד מן העולם דכשמת נאבד ממנו
כמו שנאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. אבל הצדיקים
חיים בעולם הזה חיי צער וכשהן מתים פטורין מן הצער. לכך
נקט לשון פטור צדיק נפטר מן העולם. [מ"ז]

✿ ער איז עוסק אין שאכער-מאכער

הוא עוסק ב"שאכער - מאכער"

אומרים כן על מי שהוא עוסק בכל מיני משא ומתן. המבטא
הזה נשתררב מהמלים "שכר-מכר" ומקורו במשנה בבא

שהתלמידים יבואו ללמוד קודם עלות השחר וישובו משתחשך ויסמכו עליו ולא ייראו מהמזיקין "עלי ועל צוארי".

✿ ער האט געהאט געהקטע צרות

באו עליו צרות צרות למקוטעים

נראה שהמילה געהאקטע שתרגומו כמו מרוסט בא מהמילה מקטועים דר"ל זה אחר זה ולא צרה גדולה בבת אחת. והכתוב באיוב מעיד (איוב א-יז) "עוד זה מדבר וזה בא" שצרותיו באו באופן זה שהגידו לו צרה אחת וכשגמר הראשון בשורתו הרעה בא שני ובישרו עוד צרה.

✿ ער האט געלעבט מתושלח'ס יארען

הוא חי ימי מתושלח

בתורה כתוב (בראשית ה-כז) שמתושלח חי 969 שנה הרי שחי יותר משאר בני אדם ומי שמאריך ימים מאד אומרים עליו שחי כמו מתושלח.

וע"ע מתושלח'ס א שמחה

✿ ער האט זעך געמאכט נישט וויסענדיק

ידע אבל עשה עצמו כאילו לא ידע

המקור מהגמרא בסוטה יא,א למאן דסובר שהקרא דשמות (א-ח) "ויקם מלך חדש על מצרים" לא ר"ל חדש ממש אלא שנתחדשו גזירותיו (שהרי לא כתיב וימת וימלוך), והוא מפרש הקרא דאשר לא ידע את יוסף שעשה עצמו כאילו לא ידע "דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל". (והלשון "עשה עצמו כאילו לא ידע" הוא מרש"י שמות שם).

הביטוי בא ממה שהכהן גדול זורק הדם אחת למעלה ושבע למטה ומונה באופן זה (עיין יומא נג,ב) וכן הוא במחזור ליוה"כ כשמתארים העבודה. ויתכן דכיון דהוי על עסקי דם בא לרמז שיכהו באופן זה ויתן לו כמה מכות.

❧ ער זאגט א בויך סברה

תרגומו: הוא אומר סברת הכרס ר"ל שאינה מבוססת שמעתי מבן גיסי הרב אלימלך גבריאלי טרענק נ"י שהמקור מב"מ (פג,ב) שרבי אלעזר ברבי שמעון כשנודע לו שהשערותו היתה נכונה, הניח ידו על בני מעיו ואמר שישו בני מעי שישו ומה ספיקות שלכם כך ודאית שלכם על אחת כמה וכמה.

❧ ער זעהט אויס וויא א אויסגעקלאפטע הושענא

בהושענא רבא חובטים ההושענא על גבי קרקע והעלים נופלים, ואדם שאינו נראה בריא מתארים אותו ככה.

❧ ער טאפט וויא א בלינדער טאפט א פענסטער

התרגום: הוא ממשמש כמו הסומא ממשמש בחלון ר"ל מי שאינו עושה בשכל אלא בוחן על כל צעד ושעל המקור בב"ב (יב,ב) כסומא בארובה

❧ ער מיינט אז ער איז א מר בר רב אשי

התרגום: שהוא תופס את עצמו חשוב כאילו הוא מר בר רב אשי והוא מתגאה

בסנהדרין (לו,א) איתא שמימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, ונמצא שבנו של רב אשי (מר) הוא

בן תלמיד חכם מצוין בדורו וגם בן גביר מצוין בדורו, ואיך שייך להתמודד ביחסן כמותו.

✿ ער מאכט א שווינדעל דרבי נתן

ר"ל הוא עושה רמאות של רבי נתן

רבי נתן הוא התנא שדרש הקרא (במדבר ה-ז) 'ונתן לאשר אשם לו' שהנרשה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמרציאים מזה ונותנים לזה (עיין כתובות יט,א ועו"מ) וביטוי זה נאמר (דרך משל) כשנפסק הדין בד"ר תורה שראובן חייב לשלם וראובן מחפש אופנים שלא יצטרך לשלם וטוען שמכיון ששמעון חייב לו כסף אז שמעון ישלם עבורו מטעם "שיעבדא דרבי נתן" (כך מתואר הדבר בתלמוד) אז אומרים עליו שהוא עושה "שווינדעל דרבי נתן" שאינו רוצה לשלם החוב ומחפש אופנים להפטור.

✿ ער מאלט געמאלינע מייל

הוא טוחן קמח שנטחן כבר

המקור מסנהדרין צ"ב קמחא טחינא טחינת דבר זה נאמר לנבחראדן שכבר נגזר על ישראל השמדה והוא לא פעל מאומה. משתמשים בביטוי זה להורות שהזולת לא חידש כלום שהקמח אינו צריך טחינה (עיין שם ברש"י ד"ה וטחני וד"ה גלי)

✿ ער עסט מיט דיא הענד או מיט דיא פיס

רעבתן שאוכל עם ידיו ורגליו

המקור מרבינו בחיי (במדבר יא-יט) על הפסוק בשליו לא חמשה ימים וגו' כמשל האומר יאכל כל מה שיאכל באצבעות

ער שרייט חי וקיים ❁

הוא צווח "חי וקיים"

כשאדם נרגש מאד או כועס צווח על הענין.

בתפילת ראש השנה ויוה"כ אומרים בקול רם מאד התפילה
"חי וקיים נורא מרום וקדוש" ומזה נובע אימרא הנ"ל.

פאסקוויל ❁

מודעה שמשמצת מי שהוא

נובע מלשון ארמי פתקא [פתק] אויל

פאר א גר טאר מען קיין גוי טעלטיין ❁

בפני גר אין לקלל גוי

המקור בב"ק צד,א אמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי
ארמאה קמיה [בר"ל]

פאר יונגע לעבט מען ניט און פאר אלטע שטארבט מען ניט ❁

לפעמים הנערים אינם בטוחים שיאריכו ימים והזקנים אינם
מתים

המקור מסנהדרין נב,א אמרי אינשי נפישו גמלי סבי דטעוני
משכי דהוגני (לפעמים גמלים זקנים טעונים עורות גמלים
יונקים) [בר"ל]

פאר לויטער "אהבה רבה" קומט ער ניט צוא "שמע ישראל" ❁

יש מי שמבטיח לעשות שאומר שאוהב לזולת אבל אינו עושה
ואמירת "אהבה רבה" הוי קודם ל"שמע ישראל" וע"ז אומרים
שנקל מאד להבטיח האהבה אבל לא לעשות המצוה בפועל.
ממש.

כתבתי בהוצאת ירושלים עמוד 169 שהלצים אומרים שדרכן הוא ר"ת שקר דובר כסף נוטל, וכתב לי על זה חתן גיסי הרב ירמיה כ"ץ שליט"א שבמאמרי אדמו"ר הזקן לסוטה ב,א [עמוד צ"א] איתא על פי חסידות חב"ד שכל השידוכים נגמרים ע"י שקרים דשדכן ולא על פי האמת. (ועיין בספרו של הר"י ירמיה כץ נ"י תפארת למשה עמוד ר"ו).

❧ שואל

כינוי לאדם ששמו שאול

בספר טיב גיטין כתב שכן נוהגים ואינו יודע הטעם. וכתב שאולי הוא מאותו הטעם שכתב הרש"ל ביש"ש לגיטין פ"ד שקוראים למי ששמו ישעיהו "ישעיה" שהנביא היה רע מזליה שכן בתו מנשה הרגו במיתה קשה וכן שאול המלך נפל על חרבו.

ובשו"ת חתם סופר (אהע"ז ח"ב סימן כב) כתב שביומא לח,ב אמרו דלא מסקינן בשמייהו דרשעים והלא מצינו ששאלו מרחובות הנהר (בראשית לו,לז) היה אחד מאלופי אדום וכן שאול בן הכנענית היה רשע (עיין סנהדרין פב,ב שהיה זמרי). ועיין משי"כ בשו"ת יהודה יעלה או"ח סימן קצט.

❧ שווייגן הייסט מסכים זיין

השתיקה היא כאילו הסכים

המקור מהתלמוד (עיין יבמות פז,ב) שתיקה כהודאה דמיא

❧ שטוהים - מיט לאקטען

שטויות - עם איטריות

ר"ל אתה מדבר שטויות.

מספרים שמי שהוא גו"נ עם הגאון מרוגאטשוב ורצה לתרץ הקושיא על התוס' בקידושין לח,א ד"ה אקרוב שהקשו בשם הירושלמי דמדוע לא אכלו מצה מחדש כשנכנסו לארץ דעשה דמצה תרחה לל"ת דחדש ומקשים על הקושיא דהא כשאוכל חצי שיעור הלא אסור מן התורה ונמצא שעובר קודם שמקיים המצוה. ועל זה תירץ שהטעם שחצי שיעור אסור מן התורה הוא משום דחזי לאיצטרופי (עיין יומא עד,א) והלא כשיאכל החצי שיעור הנוסף תו לא יעבור על האיסור למפרע. וע"ז אמר לו הרוגאטשאווער "שטותים מיט לאקשען" שהרי מי יימר שבע"כ יצרף עוד חצי שיעור של מצה הלא יכל לצרף מה שאכל בחצי שיעור של איטריות וממילא יעבור על איסור שיעור שלם של חדש. ומזה בא הביטוי "כשמפריכים לאדם שטעה במה שאמר "שטותים - מיט לאקשען".

ועיין מש"כ בערך "זאלסט נאר עסין לאקשען" ויש להסביר כאן במש"כ שם שאומרים לאדם שאומר שטויות והוא צריך לאכול איטריות ר"ל שעי"ז שיטעום טעם דגן יהיה לו יותר שכל ודעת. כהא דברכות מ,א שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

❁ שטייט אויף לעבודת הבורא

השכימו לעבוד (לומר סליחות או להתפלל שחרית) להשי"ת בנוסח זה היה השמש מעורר לציבור היהודי בעיירות קטנות לקום.

המקור מיומא כ,ב שאמרו שנחלקו בביטוי קריאת הגבר שלחד מ"ד קרא גברא ולאידך מ"ד קרא תרנגולא ובברייתא תיארו